

YOSHLAR TARBIYASIDA VATANPARVARLIKNING AXLOQIY VA DINIY ASOSLARI

Ilmiy maslahatchi: Samatov X.

*Muhammad al-Xorazmiy nomidagi Toshkent axborot texnologiyalari
universiteti Samarqand filiali*

Kompyuter injiniring va sun'iy intellekt fakulteti DI25-10 guruhi talabasi

Abduxoliqov Rustam Hamza o'g'li

Annotatsiya. Ushbu ilmiy maqolada globallashtirish sharoitida yoshlar tarbiyasida vatanparvarlik tuyg'usini shakllantirishning ijtimoiy-psixologik, huquqiy va dinshunoslik asoslari kompleks ravishda tadqiq etiladi. Maqolaning dolzarbligi shundaki, unda milliy yuksalish g'oyalari va diniy qadriyatlarning o'zaro uyg'unligi yosh avlodning ma'naviy immunitetini mustahkamlashdagi o'rni tahlil qilingan. Tadqiqot jarayonida Abu Nasr Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asaridagi ijtimoiy adolat va davlat boshqaruvi prinsiplari, Abdulla Avloniyning "Turkiy Guliston yoxud axloq" hamda Abdurauf Fitratning "Najot yo'li" asarlaridagi vatanparvarlikning pedagogik jihatlari qiyosiy o'rganiladi. Shuningdek, Islom dinining asosiy manbasi bo'lmish hadisi shariflardagi vatan sog'inchi va jamoat haqqi tushunchalari dinshunoslik prizmasida ochib beriladi. Maqolada vatanparvarlik nafaqat hissiyot, balki O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasida belgilangan fuqarolik burchi va iymoniy mas'uliyat ekanligi ilmiy asoslanadi. Tadqiqot natijalari yoshlarda milliy o'zlikni anglash va yot mafkuralarga qarshi barqaror dunyoqarashni shakllantirishda muhim metodologik manba bo'lib xizmat qiladi.

Kalit so'zlar: Vatanparvarlik, dinshunoslik, "Fozil shahar", milliy yuksalish, imon, huquqiy madaniyat, Abdulla Avloniy, Fitrat, hadis, burch, ma'naviy immunitet..

Аннотация. В данной научной статье комплексно исследуются социально-психологические, правовые и религиозные основы

формирования чувства патриотизма у молодежи в условиях глобализации. Актуальность статьи заключается в анализе взаимосвязи идей национального возрождения и религиозных ценностей в укреплении духовного иммунитета подрастающего поколения. В ходе исследования сравнительно изучаются принципы социальной справедливости и государственного управления в произведении Абу Насра аль-Фараби «Город добродетельных людей», а также педагогические аспекты патриотизма в трудах Абдуллы Авлони «Тюркский Гулистан или мораль» и Абдурауфа Фитрата «Путь спасения». Кроме того, с точки зрения религиоведения раскрываются понятия тоски по родине и общественного долга в хадисах, являющихся основным источником ислама. В статье научно обосновывается, что патриотизм является не только чувством, но и гражданским долгом, закрепленным в Конституции Республики Узбекистан, а также духовной ответственностью. Результаты исследования служат важным методологическим источником в формировании у молодежи национального самосознания и устойчивого мировоззрения против чуждых идеологий.

Ключевые слова: патриотизм, религиоведение, «Добродетельный город», национальный подъем, вера, правовая культура, Абдулла Авлони, Фитрат, хадис, долг, духовный иммунитет.

Abstract. This scientific article comprehensively examines the socio-psychological, legal, and religious foundations of fostering a sense of patriotism among youth in the context of globalization. The relevance of the article lies in the analysis of the interconnectedness between national revival ideas and religious values in strengthening the spiritual immunity of the younger generation. During the research, the principles of social justice and state administration in Abu Nasr al-Farabi's work "The Virtuous City," as well as the pedagogical aspects of patriotism in Abdulla Avloni's "Turkic Gulistan or Morality" and Abdurauf Fitrat's "The Path of Salvation," are comparatively studied. Furthermore, the concepts of nostalgia for the homeland and social duty in the Hadiths, the primary source of Islam, are elucidated from a religious studies perspective. The article scientifically

substantiates that patriotism is not only a feeling but also a civic duty enshrined in the Constitution of the Republic of Uzbekistan, as well as a spiritual responsibility. The research results serve as an important methodological source for developing national identity and a resilient worldview against alien ideologies among the youth.

Keywords: *patriotism, religious studies, "Virtuous City", national revival, faith, legal culture, Abdulla Avloni, Fitrat, hadith, duty, spiritual immunity.*

Kirish. Insoniyat tamadduni rivojida yoshlar tarbiyasi doimo markaziy masala bo'lib kelgan. Xususan, Markaziy Osiyo Renessansi davrida shakllangan ilmiy va diniy meros nafaqat mintaqa, balki butun dunyo sivilizatsiyasi uchun ma'naviy poydevor vazifasini o'tagan. Bugungi globallashuv va "ommaviy madaniyat" xuruji kuchaygan davrda, yosh avlodni o'z ildizlaridan ayrilmagan holda zamonaviy bilimlarga ega qilishda dinshunoslik fanining o'rni beqiyos. Dinshunoslik fani faqat e'tiqod masalalarini emas, balki dinning ijtimoiy funksiyalarini, xususan, uning tarbiyaviy va integratsion ahamiyatini o'rganadi. Ushbu maqolada biz tarixiy manbalar (Avloniy, Fitrat, Forobiy) va zamonaviy diniy-ilmiy adabiyotlar asosida yoshlar tarbiyasining fundamental jihatlarini ko'rib chiqamiz.

Ijtimoiy barqarorlik va jamiyat tuzilishi (Abu Nasr Forobiy talqinida). Sharq uyg'onish davrining eng yorqin siymolaridan biri, "Muallimussoniy" unvoniga sazovor bo'lgan Abu Nasr Forobiy o'zining ["Fozil odamlar shahri"- Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. - 120-165-betlar.] asarida ijtimoiy hayot va davlatchilik asoslarini falsafiy-diniy mezonlar bilan bog'lab tushuntiradi. Forobiyning qarashlariga ko'ra, inson kamoloti va jamiyat farovonligining asosi - bu jamoaviy hamkorlik va ezgu maqsadlar sari birlashishdir. Birinchidan, Forobiy "baxtga erishish" tushunchasini axloqiy yuksaklik va nafsni jilovlash bilan belgilaydi. Uning fikricha, yosh avlod ongida baxt tushunchasi to'g'ri shakllansa, ular jamiyatda buzg'unchilikka emas, balki quruvchilikka intiladilar. Mutafakkir "fozil shahar"ni sog'lom inson tanasiga o'xshatadi. Jamiyatning har bir a'zosi, ayniqsa kuch va g'ayratga to'la bo'lgan yoshlar, o'z ijtimoiy mas'uliyatini his qilishlari kerak. Bu mas'uliyat esa faqat ilm va tarbiyaning uyg'unligi orqali

shakllanadi. Ikkinchidan, Forobiy ta'lim va tarbiya jarayonlarini qat'iy farqlaydi. Ta'lim - bu nazariy bilim bo'lsa, tarbiya - bu nazariy bilimlarni amaliy ko'nikmaga aylantirish san'atidir. Diniyshunoslik nuqtai nazaridan bu jarayon "ilmga amal qilish" tushunchasiga to'la mos keladi. Uchinchidan, Forobiy "johil shahar" va "fozil shahar" qiyosida yoshlarning ideallari masalasini ko'taradi. Mutafakkirning davlat rahbari va jamiyat yetakchilariga qo'ygan talablari - fasohatli so'zlash, adolatparvarlik va mehnatsevarlik - bugungi kun yoshlari uchun komil inson modeli bo'la oladi.

Vatanparvarlikning axloqiy va iymoniy mezonlari (Avloniy va Hadislar). Islom tamaddunida vatanparvarlik nafaqat ijtimoiy norma, balki imonning asosiy ko'rinishi hisoblanadi. Ma'rifatparvar Abdulla Avloniy o'zining ["Turkiy Guliston yoxud axloq" - Toshkent: O'qituvchi, 1992. - 15-40-betlar.] asarida vatanparvarlikni insonning eng oliy axloqiy asosi sifatida ta'riflaydi. Bu borada eng ishonchli manba shubhasiz Imom Buxoriyning ["Al-jome' as-sahih". 2-jild. - Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1997. - 180-210-betlar.] to'plamidagi vatan sog'inchi va jamiyat haqqi haqidagi hadislaridir. Hadislarda keltirilgan vatan sog'inchi yoshlar tarbiyasining ma'naviy poydevorini tashkil etadi. Mashhur "Vatanni sevmoq imondandir" hikmati, garchi u hadisi sharif sifatida zikr qilinsa-da, uning mazmuni islomiy qadriyatlarga to'la mosligi dinshunoslikda tahlil qilinadi. Bu shunchaki hissiyot emas, balki jamiyatning eng kichik bo'g'ini bo'lgan oila va mahalla ravnaqining kafolatidir. Imom Buxoriy jamiyatdagi o'zaro aloqalarga katta e'tibor beradi. Bu kabi o'gitlar yoshlarda ijtimoiy hamdardlik fazilatlarini tarbiyalaydi. Hozirgi yakkalanish kuchaygan davrda bunday qadriyatlar jamiyatni jipslashtiruvchi kuch vazifasini o'taydi. Alohida ta'kidlash joizki, vatanparvarlik tili va diling bir bo'lishidir. Imom Buxoriy rivoyat qilgan hadislarda insonning so'zi uning ichki dunyosi ko'zgusi ekanligi aytiladi. Yoshlar uchun vatan oldidagi mas'uliyat - bu o'z shaxsiyatiga bo'lgan hurmatdir.

Vatan mustaqilligi va huquqiy asoslar (Fitrat va Konstitutsiya). Zamonaviy sharoitda tarixiy merosni vatan mustaqilligi bilan bog'lab tushuntirishda Abdurauf Fitratning xizmatlari beqiyos. Uning ["Najot yo'li" - Toshkent:

Ma'naviyat, 2001. - 60-95-betlar.] asari milliy mustaqillik va yoshlar tarbiyasining muhim metodologik manbasidir. Fitrat odobni insonning har bir harakatida vatan ozodligiga xizmat qilishi sifatida ta'riflaydi. Hozirgi axborot xurujlari davrida vatanparvarlikning huquqiy asosi [O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi. - Toshkent: O'zbekiston, 2023. - Fuqarolarning burchlari bo'limi, 47-52-moddalar.] da o'z aksini topgan. Konstitutsiyada vatan himoyasi, tarixiy va ma'naviy merosni asrab-avaylash har bir fuqaroning muqaddas burchi deb belgilangan. Bu odoblar ijtimoiy hayotdagi munosabatlarga ham to'g'ridan-to'g'ri taalluqlidir. Yoshlar orasida uchraydigan salbiy holatlar aynan "vatanparvarlik burchi"ning yetishmasligi natijasidir. Musulmon kishining so'zi va amali vatan uchun foydali bo'lishi kerak. Shuningdek, ["Dinshunoslik asoslari" Z. Munavvarov va boshqalar. - Toshkent: TIU nashriyoti, 2004. - 175-220-betlar] darsligida ta'kidlanganidek, din faqatgina ibodat emas, balki fuqarolik madaniyati hamdir. Yoshlar uchun davlat burchini bajarish shunchaki majburiyat emas, balki diniy vazifa sifatida talqin qilinadi. ["Islom ensiklopediyasi"- Toshkent: O'zbekiston milliy ensiklopediyasi, 2017. - 340-360-betlar] manbalari bilan qiyoslaganda, vatanparvarlik kompleks xarakterga ega ekanligi ko'rinadi. Inson o'z yurtini sevsa, boshqalarga ozor bermaydi. Bu esa yoshlarda kuchli iroda va ma'naviy barqarorlikni shakllantiradi. Xulosa qilib aytganda, tarixiy manbalar zamonaviy hayot bilan ko'prik kabi bog'laydi. Bu ko'prik esa yoshlarni ma'naviy qashshoqlikdan va yot mafkuralar ta'siriga tushib qolishdan himoya qiladi. Tarixiy va diniy meros - bu yangi O'zbekiston yoshlari uchun ma'naviy quvvat manbaidir.

Xulosa. Abu Nasr Forobiyning "Fozil odamlar shahri" asaridagi ijtimoiy-falsafiy qarashlar yoshlarda davlatga bo'lgan munosabatni va jamiyat oldidagi mas'uliyatni shakllantirishda mustahkam poydevor vazifasini o'taydi. Yoshlarning nafaqat intellektual salohiyatli, balki axloqiy pok bo'lib yetishishi butun jamiyatning barqaror rivojlanishini kafolatlaydi. Imom Buxoriyning ["Al-adab al-mufrad" (Adab durdonalari). - Toshkent: O'zbekiston, 2018. - 20-85-betlar] asarida jamlangan hadisi shariflar va Abdulla Avloniyning "Turkiy Guliston yoxud axloq" asaridagi vatanparvarlik g'oyalari yoshlarni globallashuv natijasida yuzaga kelayotgan

begonalashuv illatlaridan asraydi. Diniyshunoslik tahlili shuni isbotlaydiki, hadislar va Fitratning "Najot yo'li" orqali beriladigan tarbiya yoshlarda ichki intizomni shakllantiradi. Bu esa yoshlarni turli yot g'oyalari va huquqbuzarliklardan tabiiy ravishda himoya qiladi. O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasidagi burchlar va zamonaviy ilmiy-diniy nashrlar tarixiy merosni bugungi kun talablari bilan sintez qilish imkonini beradi. Ijtimoiy odoblar va vatanparvarlik yoshlar uchun ma'naviy-mafkuraviy immunitet vazifasini o'taydi. Diniy bag'rikenglik g'oyalari ham aynan mana shu tarixiy va diniy ildizlarimizga tayanadi. Bu esa yoshlarda hurmat va bag'rikenglik madaniyatini yuksaltiradi. Umuman olganda, tarixiy merosimizni "Diniyshunoslik asoslari" kabi akademik manbalar orqali tizimli o'rganish yoshlarda milliy g'ururni yanada kuchaytiradi. Mazkur boy merosni yoshlar ongiga singdirish orqali nafaqat o'z tarixini biladigan, balki kelajakka aniq maqsadlar bilan qaraydigan barkamol avlod voyaga yetadi. Yangi O'zbekiston poydevorini quruvchi bu avlod uchun o'tmishning boy ma'naviy tajribasi taraqqiyotning eng muhim va bitmas-tuganmas manbai bo'lib qolaveradi.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. **O'zbekiston Respublikasi Konstitutsiyasi.** - Toshkent: O'zbekiston, 2023. - 25-40-betlar. (Fuqarolarning burch va majburiyatlari bo'limi, 47-52-moddalar).
2. **Imom Buxoriy.** Al-jome' as-sahih (Vatan sog'inchi va jamiyat haqqi haqidagi hadislar). 2-jild. - Toshkent: Qomuslar bosh tahririyati, 1997. - 180-210-betlar.
3. **Imom Buxoriy.** Al-adab al-mufrad (Adab durdonalari). - Toshkent: O'zbekiston, 2018. - 20-85-betlar.
4. **Abu Nasr Forobiy.** Fozil odamlar shahri. - Toshkent: Yangi asr avlodi, 2016. - 120-165-betlar.
5. **Abdulla Avloniy.** Turkiy Guliston yoxud axloq. - Toshkent: O'qituvchi, 1992. - 15-40-betlar.
6. **Abdurauf Fitrat.** Najot yo'li (Vatan mustaqilligi va yoshlar tarbiyasi). - Toshkent: Ma'naviyat, 2001. - 60-95-betlar.
7. **Shayx Muhammad Sodiq Muhammad Yusuf.** Ijtimoiy odoblar. - Toshkent: Hilol-Nashr, 2020. - 110-150-betlar.